

§ 64. *Monarchie en Republiek.*

Voor of tegen de Monarchie ging de strijd van het Calvinisme nimmer, de strijd ging om de Christelijke democratie, mits verstaan niet in den huidige zin, alsof het lagere volksdeel den toon moest aangeven, noch ook alsof het *demos* het bestuur in handen moest hebben, maar in de eenig juiste beteekenis, dat *heel de demos*, heel het volk in al zijn deelen, in 's lands bestuur alzijdig zijn rechten mocht doen gelden. Dit nu kon in een Monarchie mits ze constitutioneel was ingericht; het kon in een Republiek, mits de *nobiles et divites* niet tot alleenheerschappij geraakten, gelijk ten onzent onder de Regenten; en eenig beding was, dat het een *Polyarchie* moest zijn, zoodat de onderscheiden ledematen van het organisch volksgeheel, elk op hun wijs, den goeden gang van het Staatsleven verzekerden. Thans zijn we, onder onze Koningin, deze hoogste politieke grondgedachte van het Calvinisme nader gekomen dan we 't eens onder de Regenten waren, al heette toen de *Staatsvorm* een Gemeenebest. Met Thomas van Aquino, ook al valt niet te betwisten, dat hij de *lex Regia* nog eerde, met Kleist-Retzow, Von Gerlach en Stahl, ja zelfs met Haller zijn we in den meest bevestigden zin Antirevolutionair, maar voorzooveel het Antirevolutionaire standpunt in algemeenen zin, zelfs een vrij strak en steil, ja bijna absoluut Monarchisme toelaat, moet in het Antirevolutionaire standpunt tweëerlei strooming worden toegelaten: de eene absoluut Monarchaal, de andere Christelijk-democratisch van zin; en waar deze twee stroomingen uiteengaan, roept onze historie ons op en ging Groen van Prinsterer er ons in voor, om in het Calvinisme en niet te Parijs den waarborg van onze constitutioneele vrijheden te zoeken, en in dien zin pleite ik ook mijnerzijds voor de Christelijke Democratie.

§ 65. *Conclusie.*

De conclusie van deze § kan daarom kort zijn, en ze luidt, dat van Calvijn de stoot is uitgegaan die de Christelijke politiek, door een ontwikkeling van drie perioden, met logische consequentie, naar de Christelijke Democratie geleid heeft. Dat Calvijn nog in de idee van